

Teismo praktikos rinkinys

TEISINGUMO TEISMO (antroji kolegija) SPRENDIMAS

2019 m. vasario 27 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Įsisteigimo laisvė – Reglamentas (EB) Nr. 1008/2008 – Oro transporto bendrovė – Reprivatizavimo procedūra – Akcijų, sudarančių iki 61 % akcinio kapitalo, pardavimas – Sąlygos – Reikalavimas išlaikyti buveinę ir administracijos centrą valstybėje narėje – Pareiga teikti viešąsias paslaugas – Reikalavimas išlaikyti ir plėtoti dabartinį nacionalinį veiklos centrą (anglų k. *hub*)“

Byloje C-563/17

dėl *Supremo Tribunal Administrativo* (Vyriausiasis administracinis teismas, Portugalija) 2017 m. birželio 20 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2017 m. rugsėjo 25 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Associação Peço a Palavra,

João Carlos Constantino Pereira Osório,

Maria Clara Marques Pires Sarmiento Franco,

Sofia da Silva Santos Arauz,

Maria João Galhardas Fitas

prieš

Conselho de Ministros,

dalyvaujant:

Parpública – Participações Públicas SGPS SA,

TAP – Transportes Aéreos Portugueses SGPS SA,

TEISINGUMO TEISMAS (antroji kolegija),

kurį sudaro antrosios kolegijos pirmininko pareigas einantis Teisingumo Teismo pirmininkas K. Lenaerts, teisėjai A. Prechal (pranešėjas), C. Toader, A. Rosas ir M. Ilešič,

generalinis advokatas M. Campos Sánchez-Bordona,

posėdžio sekretorė M. Ferreira, vyriausioji administratorė,

* Proceso kalba: portugalų.

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2018 m. rugsėjo 13 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

- *Parpública – Participações Públicas SGPS SA*, atstovaujamos *advogado* M. Mendes Pereira,
- Portugalijos vyriausybės, atstovaujamos L. Inez Fernandes, M. Figueiredo ir A. Duarte de Almeida,
- Italijos vyriausybės, atstovaujamos G. Palmieri, padedamos *avvocato dello Stato* P. Gentili,
- Nyderlandų vyriausybės, atstovaujamos M. K. Bulterman ir J. Langer,
- Europos Komisijos, atstovaujamos P. Costa de Oliveira, L. Malferrari ir K. Simonsson,

susipažinęs su 2018 m. lapkričio 21 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

Sprendimą

- 1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl SESV 49, 54, 56 ir 57 straipsnių, taip pat dėl 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje (OL L 376, 2006, p. 36) 2, 16 ir 17 straipsnių išaiškinimo.
- 2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant pagal Portugalijos teisės įsteigtos pelno nesiekiančios asociacijos *Associação Peço a Palavra* ir keturių fizinių asmenų, Portugalijos piliečių (toliau kartu – APP ir kt.), ginčą su *Conselho de Ministros* (Ministrų Taryba, Portugalija) dėl sprendimo, kuriame pateiktose specifikacijose nustatytos tam tikros netiesioginio TAP – *Transportes Aéreos Portugueses SA* (toliau – TAP) reprivatizavimo procedūrai taikomos sąlygos, galiojimo.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

Direktyva 2006/123

- 3 Direktyvos 2006/123 21 konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad „[š]i direktyva neturėtų būti taikoma transporto paslaugoms, įskaitant miesto transportą, taksį ir greitosios pagalbos transportą bei uostų paslaugas“.
- 4 Šios direktyvos 2 straipsnio 2 dalies d punkte nustatyta, kad ji netaikoma paslaugoms transporto srityje, įskaitant uosto paslaugas, patenkančioms į EB sutarties trečios dalies V antraštinės dalies, tapusios SESV trečios dalies VI antraštine dalimi, taikymo sritį.
- 5 Minėtos direktyvos IV skyriuje „Laisvas paslaugų judėjimas“ įtvirtintas 16 straipsnis, jame nustatyta tvarka, pagal kurią paslaugų teikėjai gali laisvai teikti paslaugas kitoje valstybėje narėje nei ta, kurioje yra įsisteigę, ir 17 straipsnis su išvardytomis nuo šios laisvės teikti paslaugas leidžiančiomis nukrypti nuostatomis.

Reglamentas (EB) Nr. 1008/2008

- 6 2008 m. rugsėjo 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1008/2008 dėl oro susisiekimo paslaugų teikimo Bendrijoje bendrųjų taisyklių (OL L 293, 2008, p. 3) 10–12 konstatuojamosiose dalyse nurodyta:

- „(10) Siekiant užbaigti vidaus oro susisiekimo rinkos kūrimą, turėtų būti panaikinti vis dar galiojantys apribojimai tarp valstybių narių, pvz., draudimas maršrutuose į trečiąsias šalis naudoti bendrą kodą arba draudimas nustatyti maršrutų į trečiąsias šalis kainas, jei kitoje valstybėje narėje atliekamas tarpinis nutūpimas <...>.
- (11) Siekiant atsižvelgti į atokiausių regionų ypatybes ir suvaržymus, ypač – kad jie nutolę, izoliuoti ir maži, bei į poreikį tinkamai juos susieti su Bendrijos centriniais regionais, gali būti pateisinami specialūs susitarimai dėl taisyklių, reglamentuojančių sutarčių dėl pareigų teikti viešąsias paslaugas, apimančių maršrutus į tokius regionus, galiojimo trukmę.
- (12) Sąlygos, kuriomis būtų galima nustatyti pareigą teikti viešąsias paslaugas, turėtų būti apibrėžtos aiškiai ir vienareikšmiškai, o susijusios konkurso procedūros turėtų būti tokios, kad juose [jose] galėtų dalyvauti pakankamas konkurentų skaičius. Komisija turėtų būti pajėgi surinkti tiek informacijos, kiek reikia kiekvienu atskiru atveju įvertinti ekonominę pareigos teikti viešąsias paslaugas pagrįstumą.“

- 7 Šio reglamento 2 straipsnyje „Sąvokos“ nustatyta:

„Šiame reglamente:

- 1) licencija oro susisiekimui vykdyti – kompetentingos licencijas išduodančios institucijos įmonei išduotas leidimas, suteikiantis teisę teikti oro susisiekimo paslaugas, kaip nurodyta licencijoje oro susisiekimui vykdyti;

<...>

- 8) oro vežėjo pažymėjimas (OVP) – įmonei išduotas pažymėjimas, patvirtinantis, kad operatorius turi profesinių gebėjimų ir struktūrą, užtikrinančią saugų pažymėjime nurodytos veiklos vykdymą, kaip nustatyta atitinkamose Bendrijos arba nacionalinės teisės aktų nuostatose, kurios taikomos;
- 9) faktiška kontrolė – santykiai, sudaryti iš teisių, sutarčių ir kitų priemonių, kurios kartu ar atskirai, įvertinus reikiamus fakto ir teisės klausimus, suteikia galimybę tiesiogiai ar netiesiogiai naudotis sprendžiamąja galia įmonės atžvilgiu [daryti lemiamą įtaką įmonei], ypač:
- a) teise [įgyvendinant teisę] naudotis visu įmonės turtu arba jo dalimi,
- b) [naudojantis] teisėmis arba sutartimis, kurios suteikia sprendžiamąją galią daryti įtaką [leidžia daryti lemiamą įtaką] įmonės organų sudėčiai, balsavimui ar sprendimams, arba kitaip suteikia sprendžiamąją galią daryti įtaką [leidžia daryti lemiamą įtaką] įmonės veiklai.

- 10) oro vežėjas – įmonė, turinti galiojančią licenciją oro susisiekimui vykdyti arba jos atitikmenį;

- 11) Bendrijos oro vežėjas – oro vežėjas, turintis galiojančią licenciją oro susisiekimui vykdyti, kompetentingos licencijas išduodančios institucijos išduotą pagal II skyrių;

<...>

- 14) skrydžių teisė – teisė teikti oro susisiekimo paslaugas tarp dviejų Bendrijos oro uostų;

<...>

26) pagrindinė verslo vieta – Bendrijos oro vežėjo pagrindinė buveinė arba registruota buveinė valstybėje narėje, kurioje vykdomos Bendrijos oro vežėjo pagrindinės finansinės funkcijos ir veiklos kontrolė, įskaitant tęstinį tinkamumo skraidyti valdymą.“

8 Reglamento Nr. 1008/2008 II skyriuje „Licencija oro susisiekimui vykdyti“ įtvirtintame 4 straipsnyje nustatyta:

„Kompetentinga licencijas išduodanti valstybės narės institucija įmonei išduoda licenciją oro susisiekimui vykdyti, jei:

a) jos pagrindinė verslo vieta yra toje valstybėje narėje;

b) ji turi galiojančią OVP, išduotą tos pačios valstybės narės, kurios kompetentinga licencijas išduodanti institucija atsakinga už Bendrijos vežėjo licencijos oro susisiekimui vykdyti išdavimą, atsisakymą ją išduoti, jos atšaukimą arba sustabdymą, nacionalinės institucijos;

<...>

f) valstybėms narėms ir (arba) jų subjektams priklauso daugiau nei 50 % įmonės ir valstybės narės ir (arba) jų subjektai faktiškai kontroliuoja tą įmonę tiesiogiai arba netiesiogiai per vieną arba daugiau tarpinių įmonių, išskyrus susitarime su trečiąją šalimi, kurio susitariančioji šalis yra Bendrija, numatytus atvejus;

<...>“

9 Reglamento Nr. 1008/2008 8 straipsnio 1, 5 ir 7 dalyse numatyta:

„1. Licencija oro susisiekimui vykdyti galioja, kol Bendrijos oro vežėjas vykdo šio skyriaus reikalavimus.

Bendrijos oro vežėjas kompetentingai licenciją išduodančiai institucijai visada turi sugebėti įrodyti, kad jis laikosi visų šio skyriaus reikalavimų.

<...>

5. Bendrijos oro vežėjas kompetentingai licencijas išduodančiai institucijai praneša:

<...>

b) iš anksto – apie visus numatomus įmonių susijungimus arba įsigijimus;

<...>

7. Bendrijos oro vežėjų, kuriems licenciją oro susisiekimui vykdyti išdavė kompetentinga licencijas išduodanti institucija, atžvilgiu ši institucija nusprendžia, ar licencija oro susisiekimui vykdyti turi būti pateikta patikrinti dar kartą, jei pasikeičia vienas ar daugiau elementų, turinčių įtakos teisei Bendrijos oro vežėjo padėčiai, visų pirma jei įvyksta įmonių susijungimas ar perėmimas.

<...>“

10 Reglamento Nr. 1008/2008 III skyriuje „Galimybė naudotis maršrutais“ įtvirtintame 15 straipsnyje nustatyta:

„1. Bendrijos oro vežėjai turi teisę teikti Bendrijos vidaus oro susisiekimo paslaugas.

2. Valstybėms narėms draudžiama nustatyti, kad Bendrijos oro vežėjas Bendrijos vidaus oro susisiekimo paslaugas gali teikti tik gavęs kokį nors leidimą. Valstybėms narėms iš Bendrijos oro vežėjų draudžiama reikalauti, kad jie pateiktų kokius nors dokumentus ar informaciją, kuriuos jie jau pateikė kompetentingai licencijas išduodančiai institucijai, jei iš kompetentingos licencijas išduodančios institucijos laiku galima gauti atitinkamą informaciją.

<...>“

- 11 Šio 15 straipsnio 4 ir 5 dalyse nustatytos taisyklės, susijusios su susitarimais dėl bendro kodo naudojimo, kuriuos gali sudaryti Bendrijos oro vežėjai.
- 12 Reglamento Nr. 1008/2008 16 straipsnyje „Bendrieji pareigos teikti viešąsias paslaugas principai“, kuris taip pat yra šio reglamento III skyriuje, 1–4 dalyse nustatyta:

„1. Valstybė narė, pasikonsultavusi su kitomis atitinkamomis valstybėmis narėmis ir informavusi Komisiją, atitinkamus oro uostus ir maršrutą naudojančius oro vežėjus, gali nustatyti pareigą teikti viešąsias paslaugas, susijusią su reguliarių oro susisiekimo paslaugų, teikiamų tarp Bendrijos oro uosto ir oro uosto, aptarnaujančio jos teritorijoje esantį atokų arba besivystantį regioną, arba nerentabiliu maršrutu, einančiu į bet kurią jos teritorijoje esantį oro uostą, jei bet kuris iš šių maršrutų yra gyvybiškai svarbus regiono, kuriame oro uostas teikia paslaugas, ekonominei ir socialinei plėtrai. Ši pareiga nustatoma tik tokiu mastu, kad tame maršrute būtų užtikrintas minimalių reguliarių oro susisiekimo paslaugų, atitinkančių nustatytus tęstinumo, reguliarumo, kainos nustatymo arba minimalios talpos standartus, teikimas, kurių oro vežėjai neprisiimtų, jei atsižvelgtų tik į savo komercinius interesus.

Nustatytieji standartai maršrute, kuriame taikoma pareiga teikti viešąsias paslaugas, patvirtinami skaidriai ir nediskriminuojant.

<...>

4. Jei valstybė narė ketina nustatyti pareigą teikti viešąsias paslaugas, tai ji visą numatomos pareigos teikti viešąsias paslaugas [numatomos priemonės, kurioje įtvirtinama pareiga teikti viešąsias paslaugas] tekstą turi nusiųsti Komisijai, kitoms atitinkamoms valstybėms narėms, atitinkamiems oro uostams ir tą maršrutą naudojančioms oro vežėjams.

Komisija *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje* paskelbia šią informaciją [paskelbia informacinį pranešimą, kuriame nurodo]:

- a) [abu] oro uostus, jungiamus atitinkamu maršrutu[,] bei galimas tarpines sustojimo vietas;
- b) pareigos teikti viešąją paslaugą įsigaliojimo dieną; ir
- c) tikslų adresą, kuriuo atitinkama valstybė narė nedelsdama ir nemokamai užtikrina prieigą prie pareigos teikti viešąsias paslaugas teksto ir visos informacijos apie tą pareigą ir (arba) su ja susijusių dokumentų.“

Portugalijos teisė

- 13 2014 m. gruodžio 24 d. Dekretu-įstatymu Nr. 181-A/2014 (*Diário da República*, 1-oji serija, Nr. 248, 2014 m. gruodžio 24 d.) Ministrų Taryba įtvirtino TAP reprivatizavimo procedūrą, vykdytiną, be kita ko, tiesiogiai parduodant iki 61 % TAP patronuojančiosios bendrovės, t. y. kontroliuojančiosios bendrovės TAP – *Transportes Aéreos Portugueses SGPS SA* (toliau – TAP SGPS), akcijų.

14 Šio dekreto konstatuojamosiose dalyje, be kita ko, numatyta:

„Kalbama apie įmonę, kuri labai susijusi su šalimi, taigi tą ryšį reikia išsaugoti, ir dėl to svarbu, kad ši įmonė ir toliau išliktų kaip „bendrovė su valstybės vėliava“. Vyriausybė mano, kad vykdant TAP reprivatizavimo procedūrą turi būti atsižvelgiama į tai, kad „nacionalinis veiklos centras (anglų k. *hub*)“ yra strategiškai svarbus kaip esminė grandinės dalis palaikant santykius su Europa, Afrika ir Lotynų Amerika ir jame teikiamos TAP oro transporto paslaugos yra ypač svarbus elementas, atsižvelgiant į vidaus maršrutų, būtent užtikrinančių ryšį tarp žemyninės teritorijos dalies ir salų, kurie gyvybiškai svarbūs skatinant teritorinę ir socialinę sanglaudą bei ekonominę plėtrą, svarbą.“

15 Dekreto-įstatymo Nr. 181-A/2014 4 straipsnio 3 dalyje išvardyti tam tikri ketinimų pirkti atrankos kriterijai, taikomi atrenkant potencialius pirkėjus, kuriems suteikiama teisė dalyvauti tolesniuose tiesioginio pardavimo procedūros etapuose, ir pateiktus pasiūlymus. Joje numatyta, kad atitinkamos kitos taikytinos specialios sąlygos bus nustatytos Ministrų Tarybos sprendime.

16 Šios Dekreto-įstatymo 8 straipsnyje „Reglamentavimas“ nustatyta:

„1. Sandorių, vykdytinų reprivatizuojant TAP SGPS, ir Ministrų Tarybos suteiktų įgaliojimų pagal šį dekretą vykdymo galutinės ir konkrečios sąlygos nustatomos priimant vieną ar daugiau nutarimų.

2. Kiek tai susiję su tiesioginiu pardavimu, Ministrų Taryba, be kita ko, turi:

a) patvirtinti specifikacijas, kuriose apibrėžiamos konkrečios šių sandorių sąlygos, ir imtis priemonių, kad įsigytomis ir pasirašytomis akcijomis nebūtų galima disponuoti;

<...>“

17 Vadovaudamasi Dekreto-įstatymo Nr. 181-A/2014 8 straipsniu, 2015 m. sausio 15 d. Ministrų Taryba priėmė Nutarimą Nr. 4-A/2015 (*Diário da República*, 1-oji serija, Nr. 13, 2015 m. sausio 20 d.), jame, be kita ko, pateiktos tiesioginiam pardavimui taikomos specifikacijos (šio nutarimo I priedas), kurios yra neatskiriama šio nutarimo dalis (toliau – specifikacijos).

18 Specifikacijų 1 straipsnyje „Dalykas“ nustatyta:

„1. Šiose specifikacijose nustatytos tiesioginio akcijų, sudarančių [TAP SGPS] akcinį kapitalą, pardavimo, numatyto vykdyti pagal netiesioginio [TAP] akcinio kapitalo reprivatizavimo procedūrą, sąlygos. <...>

2. Tiesioginis pardavimas – tai vieno ar kelių nedalomų [TAP SGPS] akcijų, sudarančių jos akcinį kapitalą, paketų perleidimas vienam ar daugiau nacionalinių ar užsienio investuotojų (atskiriems subjektams arba jų grupėms), vykdant derybas.

3. Tiesiogiai parduodant pirmesnėje dalyje nurodytas akcijas bus sudarytos sutartys su vienu ar daugiau pasiūlymą pateikusių subjektų, kurie bus atrinkti kaip tiesiogiai parduodamų akcijų pirkėjai.

4. Tiesiogiai parduodant akcijas, pasiūlymą pateikusiam (-iems) atrinktam (-iems) akcijų pirkėjui (-ams) akcijas perleis *PARPÚBLICA – Participações Públicas (SGPS), S.A.*“

19 Specifikacijų 5 straipsnyje „Atrankos kriterijai“ numatyta:

„Atrenkant subjektą ar subjektus, kuriems bus leista įsigyti 1 straipsnio 2 dalyje nurodytų akcijų, taikomi šie kriterijai:

a) įnašas stiprinant [TAP SGPS] ir [TAP] ekonominį bei finansinį pajėgumą ir jų kapitalo struktūrą <...> taip, kad tai padėtų užtikrinti įmonių tvarumą ir didinti jų vertę, plėsti veiklą, taip pat išsaugoti valstybei priklausančio likusio kapitalo vertę bei santykinį dydį ir pasirinkimo parduoti sandorio vertę;

<...>

c) tinkamo ir nuoseklaus strateginio projekto pateikimas ir jo įgyvendinimo garantija, siekiant išsaugoti ir skatinti [TAP] augimą, paisant vyriausybės nustatytų reprivatizavimo procedūros tikslų, skatinimas stiprinti šios bendrovės, kaip oro vežėjos, konkurencinę padėtį pasaulio mastu esamose ir naujose rinkose, TAP grupės vientisumo, įmonės identiteto ir šios grupės savarankiškumo išsaugojimas, visų pirma išlaikant TAP prekių ženklą, jį toliau siejant su Portugalija ir užtikrinant, kad TAP grupės buveinė bei administracijos centras liktų Portugalijoje; taip pat būtų padedama išsaugoti ir plėtoti TAP grupės eksploatacines ir komercines funkcijas, didinama jos žmogiškųjų išteklių vertė ir šie ištekliai plėtojami;

d) pajėgumas užtikrinti, kad punktualiai ir tinkamai būtų vykdomos pareigos teikti viešąsias paslaugas, kurios tektų [TAP], įskaitant pareigas, jei reikia, susijusias su skrydžių tarp pagrindinių nacionalinių oro uostų ir autonominių regionų maršrutais, taip pat pareigas išsaugoti ir gerinti susisiekimą su autonominiiais regionais, užsienio šalimis, kuriose gyvena portugalų diaspora, ir šalimis bei regionais, kuriuose kalbama portugaliskai arba portugalų kalba yra oficialioji kalba;

e) įnašas užtikrinant nacionalinės ekonomikos augimą, taip pat išlaikant ir plėtojant dabartinį nacionalinį veiklos centrą (anglų. k. *hub*) kaip strategiškai labai svarbią platformą palaikant santykius su Europa, Afrika ir Lotynų Amerika.

<...>“

20 2015 m. gegužės 21 d. Nutarimu Nr. 32-A/2015 (*Diário da República*, 1-oji serija, Nr.°98, 2015 m. gegužės 21 d.) Ministrų Taryba, pasibaigus pirmajam reprivatizavimo procedūros etapui, nusprendė, kad vienas pasiūlymas turi būti atmestas kaip neatitinkantis visų specifikacijose numatytų kriterijų, o kiti du dalyviai, kurių pasiūlymai buvo iš esmės lygiaverčiai, turi būti pakviesti dalyvauti derybose, t. y. antrajame reprivatizavimo procedūros etape.

21 2015 m. birželio 11 d. Nutarimu 38-A/2015 (*Diário da República*, 1-oji serija, Nr.°113, 2015 m. birželio 12 d.) atrinktos kelios bendrovės, priklausančios grupei *Gateway*; joms leista įsigyti akcijų, sudarančių 61 % TAP SGPS akcinio kapitalo. Šių bendrovių pateiktas galutinis pagerintas pasiūlymas pripažintas geriausiu, vertinant atitiktį specifikacijų 5 straipsnyje numatytiems atrankos kriterijams, susijusiems, be kita ko, su įnašu stiprinant TAP grupės ekonominį ir finansinį pajėgumą.

22 2015 m. birželio 24 d. pasirašyta sutartis, pagal kurią *Parpública – Participações Públicas (SGPS) SA* (toliau – *Parpública*) sutiko parduoti grupės *Gateway* bendrovėms 61 % TAP SGPS akcinio kapitalo už 10 milijonų eurų. Šiam pardavimui buvo taikomos tam tikros sąlygos, kurios turėjo būti įvykdytos ne vėliau kaip iki 2016 m. birželio 24 d.

23 2016 m. gegužės 19 d. Nutarimu Nr. 30/2016 (*Diário da República*, 1-oji serija, Nr.°99, 2016 m. gegužės 23 d.) Ministrų Taryba patvirtino, kad susipažino su 2016 m. vasario 6 d. Portugalijos valstybės ir *Atlantic Gateway SGPS Lda* pasirašytu susitarimu, kuriame iš naujo apibrėžtos

Portugalijos valstybės dalyvavimo valdant TAP SGPS kapitalą sąlygos. Pagal šį susitarimą pirmoji bendrovė sutiko perparduoti *Parpública* akcijas, būtinas, kad Portugalijos valstybei priklausytų 50 % TAP SGPS akcinio kapitalo.

- 24 Sudarius šį susitarimą, grupei *Gateway* ir Portugalijos vyriausybei priklauso atitinkamai 45 % ir 50 % TAP SGPS akcinio kapitalo, o likę 5 % priklauso TAP grupės darbuotojams.

Ginčas pagrindinėje byloje ir prejudiciniai klausimai

- 25 APP ir kt. pateikė skundą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui *Supremo Tribunal Administrativo* (Vyriausiasis administracinis teismas, Portugalija); jo prašė pripažinti negaliojančiu 2015 m. sausio 15 d. Ministrų Tarybos nutarimą Nr. 4-A/2015 tiek, kiek jame pateiktos specifikacijos, reglamentuojančios tiesioginių akcijų, sudarančių iki 61 % TAP SGPS akcinio kapitalo, pardavimą.
- 26 Šiuo tikslu APP ir kt. visų pirma teigia, kad specifikacijų 5 straipsnio c punktu, kiek jame reikalaujama išlaikyti grupės TAP buveinę ir administracijos centrą Portugalijoje, pažeidžiami SESV 49 ir 54 straipsniai, taip pat, kad specifikacijų 5 straipsnio d punktu, kiek jame reikalaujama, kad akcijų pirkėjas vykdytų pareigas teikti viešąsias paslaugas, pažeidžiami SESV 56 ir 57 straipsniai bei Direktyvos 2006/123 16 ir 17 straipsniai, ir galiausiai, kad specifikacijų 5 straipsnio e punktas, kiek jame reikalaujama išlaikyti ir plėtoti esamą nacionalinį veiklos centrą (anglų. k. *hub*), prieštarauja SESV 56 ir 57 straipsniams bei šios direktyvos 16 ir 17 straipsniams.
- 27 Tokiomis aplinkybėmis *Supremo Tribunal Administrativo* (Vyriausiasis administracinis teismas) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:
- „1. Ar pagal Sąjungos teisę, ypač SESV 49 ir 54 straipsnius ir juose įtvirtintus principus, leidžiama tai, kad, vykdant oro transporto srityje veikiančios valstybės įmonės akcijų netiesioginio reprivatizavimo procedūrą, ją reglamentuojančiuose dokumentuose būtų numatytas reikalavimas išlaikyti šios įmonės buveinę ir administracijos centrą valstybėje narėje, kurioje ši įmonė įsteigta, kaip potencialių investuotojų pirkimo pasiūlymų atrankos ir konkurso pasiūlymų pasirinkimo kriterijus?
 2. Ar pagal Sąjungos teisę, ypač SESV 56 ir 57 straipsnius ir juose įtvirtintus principus, taip pat nediskriminavimo, proporcingumo ir būtinybės principus leidžiama tai, kad, vykdant minėtos įmonės akcijų netiesioginio reprivatizavimo procedūrą, ją reglamentuojančiuose dokumentuose būtų numatytas reikalavimas įsigyjančiam subjektui vykdyti pareigas teikti viešąsias paslaugas, kaip potencialių investuotojų pirkimo pasiūlymų atrankos ir konkurso pasiūlymų pasirinkimo kriterijus?
 3. Ar pagal Sąjungos teisę, ypač SESV 56 ir 57 straipsnius ir juose įtvirtintus principus, leidžiama tai, kad, vykdant minėtos įmonės akcijų netiesioginio reprivatizavimo procedūrą, ją reglamentuojančiuose dokumentuose būtų numatytas reikalavimas įsigyjančiam subjektui išsaugoti dabartinį nacionalinį veiklos centrą (anglų. k. *hub*) ir jį plėtoti, kaip potencialių investuotojų pirkimo pasiūlymų atrankos ir konkurso pasiūlymų pasirinkimo kriterijus?
 4. Ar minėtos įmonės, dėl kurios akcijų perleidimo vykdoma reprivatizavimo procedūra, plėtojama veikla turi būti traktuojama kaip paslauga vidaus rinkoje, kuriai taikomos Direktyvos [2006/123] nuostatos, jeigu galima remtis šios direktyvos 2 straipsnio 2 dalies d punkte numatyta išimtimi, susijusia su paslaugomis transporto srityje, ir ar tokiu atveju minėtai procedūrai taip pat taikoma minėta direktyva?

5. Jeigu atsakymas į ketvirtąjį klausimą būtų teigiamas, ar minėtos direktyvos 16 ir 17 straipsnių nuostatos leidžia tai, kad vykdant procedūrą, susijusią su minėtos įmonės akcijų netiesioginiu reprivatizavimu, tą procedūrą reglamentuojančiuose dokumentuose būtų numatytas reikalavimas įsigyjančiam subjektui vykdyti pareigas teikti viešąsias paslaugas, kaip potencialių investuotojų pirkimo pasiūlymų atrankos ir konkurso pasiūlymų pasirinkimo kriterijus?
6. Jeigu atsakymas į ketvirtąjį klausimą būtų teigiamas, ar minėtos direktyvos 16 ir 17 straipsnių nuostatos leidžia tai, kad vykdant procedūrą, susijusią su minėtos įmonės akcijų netiesioginiu reprivatizavimu, tą procedūrą reglamentuojančiuose dokumentuose būtų numatytas reikalavimas įsigyjančiam subjektui išsaugoti dabartinį nacionalinį veiklos centrą (anglų k. *hub*) ir jį plėtoti, kaip potencialių investuotojų pirkimo pasiūlymų atrankos ir konkurso pasiūlymų pasirinkimo kriterijus?“

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl ketvirtojo, penktojo ir šeštojo klausimų

- 28 Savo ketvirtuoju, penktuoju ir šeštuoju klausimais, nagrinėtinais kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, nurodydamas TAP veiklą, vykdomą oro transporto paslaugų srityje, visų pirma siekia išsiaiškinti, ar svarbi Direktyva 2006/123, siekiant atsakyti į pateiktus klausimus, dėl to, ar Sąjungos teisę atitinka vykstant šios įmonės netiesioginio reprivatizavimo procedūrai nustatytos pareigos teikti viešąsias paslaugas ir reikalavimas išlaikyti ir plėtoti dabartinį nacionalinį veiklos centrą (anglų k. *hub*).
- 29 Šiuo klausimu reikia konstatuoti, kad tokia paslaugų teikimo oro transporto sektoriuje veikla, kokia yra TAP pagrindinė veikla, turi būti kvalifikuojama kaip „paslauga transporto srityje“, kaip ji suprantama pagal Direktyvos 2006/123 2 straipsnio 2 dalies d punktą, siejamą su šios direktyvos 21 konstatuojamąja dalimi, kuriai ši direktyva netaikoma (šiuo klausimu žr. 2017 m. gruodžio 20 d. Sprendimo *Asociación Profesional Elite Taxi*, C-434/15, EU:C:2017:981, 36 punktą).
- 30 Tokį kvalifikavimą patvirtina Teisingumo Teismo jurisprudencija, kurioje nustatyta, kad sąvoka „paslauga transporto srityje“ apima ne tik pačią transporto paslaugą, bet ir bet kokią paslaugą, susijusią su fiziniu asmenų ar prekių perkėlimu iš vienos vietos į kitą naudojant transporto priemonę (šiuo klausimu žr. 2017 m. gruodžio 20 d. Sprendimo *Asociación Profesional Elite Taxi*, C-434/15, EU:C:2017:981, 41 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).
- 31 Vadinasi, nereikia nagrinėti penktojo ir šeštojo klausimų, kuriais konkrečiai siekiama išsiaiškinti, ar su Direktyvos 2006/123 16 ir 17 straipsniais suderinamos specifikacijose įtvirtintos sąlygos, kad TAP toliau vykdant oro transporto veiklą po šios įmonės reprivatizavimo jai taikytini tam tikri įpareigojimai, susiję su pareiga teikti viešąsias paslaugas, taip pat pareiga išlaikyti ir plėtoti dabartinį šios bendrovės nacionalinį veiklos centrą (anglų k. *hub*).
- 32 Vis dėlto, kadangi Teisingumo Teismas gali iš visos prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo pateiktos informacijos atrinkti aiškintinas Sąjungos teisės normas ir principus, atsižvelgdamas į ginčo pagrindinėje byloje dalyką (2015 m. liepos 16 d. Sprendimo *Abcur*, C-544/13 ir C-545/13, EU:C:2015:481, 34 punktą), reikia pažymėti, kad aiškinantis, ar su Sąjungos teise suderinamos specifikacijose įtvirtintos sąlygos, gali būti svarbus Reglamentas Nr. 1008/2008, kiek jame įtvirtintos oro susisiekimo paslaugų teikimo Sąjungoje bendrosios taisyklės.

- 33 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į ketvirtąjį klausimą reikia atsakyti, kad Direktyva 2006/123 turi būti aiškinama taip, kad ji nėra svarbi nagrinėjant, ar Sąjungos teisę atitinka tam tikri reikalavimai, susiję su oro transporto bendrovės vykdoma veikla, nustatyti kvalifikuotosios šios bendrovės akcijų paketo dalies pirkėjui, ypač reikalavimas jam vykdyti pareigas teikti viešąsias paslaugas ir išlaikyti bei plėtoti dabartinį šios bendrovės nacionalinį veiklos centrą (anglų k. *hub*).

Dėl pirmųjų trijų klausimų

Pirminės pastabos

- 34 Savo pirmuoju, antruoju ir trečiuoju klausimais, nagrinėtinais kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia, antra, iš esmės išsiaiškinti, ar su pagal Sutartis garantuojamomis pagrindinėmis laisvėmis suderinami tam tikri specifikacijose numatyti „kriterijai“ siekiant atrinkti pirkėją, kuriam bus parduota akcijų, sudarančių iki 61 % kontroliuojančiosios bendrovės akcinio kapitalo, vykdamas jos patronuojamosios bendrovės, veikiančios oro transporto sektoriuje, reprivatizavimo procedūrą, t. y. reikalavimai dėl šiai patronuojamajai bendrovei tenkančių pareigų teikti viešąsias paslaugas, grupės, kuriai priklauso šios bendrovės, buveinės ir administracijos centro išlaikymo atitinkamoje valstybėje narėje, taip pat dabartinio nacionalinio veiklos centro (anglų k. *hub*) išlaikymo ir plėtojimo.
- 35 Šiuo klausimu visų pirma reikia pažymėti, kad savo rašytinėse pastabose, taip pat per Teisingumo Teismo posėdį *Parpública*, valstybinė įmonė, perleidusi minėtą akcijų paketą ir valdanti Portugalijos valstybei priklausančią akcijų dalį, teigė, kad savo pirmuosiuose trijuose klausimuose prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas neteisingai šiuo kriterijus kvalifikuoja kaip „reikalavimus“. Iš tikrųjų tai yra kriterijai, į kurių visumą reikia atsižvelgti vertinant įvairius pirkimo pasiūlymus, tačiau potencialus atitinkamos akcijų dalies pirkėjas nebūtinai turi įsipareigoti visus juos tenkinti. Portugalijos vyriausybė taip pat bandė paneigti šių kriterijų privalomumą.
- 36 Remiantis suformuota Teisingumo Teismo jurisprudencija, vykstant SESV 267 straipsnyje numatytam procesui, Teisingumo Teismo ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo funkcijos yra aiškiai atskirtos. Teisingumo Teismas aiškina Sąjungos teisės nuostatas, o tik prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas aiškina nacionalinės teisės nuostatas. Todėl Teisingumo Teismas turi laikytis šio nacionalinio teismo pateikto nacionalinės teisės aiškinimo (šiuo klausimu, be kita ko, žr. 2014 m. rugsėjo 11 d. Sprendimo *Essent Belgium*, C-204/12–C-208/12, EU:C:2014:2192, 52 punktą ir 2016 m. liepos 28 d. Sprendimo *Astone*, C-332/15, EU:C:2016:614, 24 punktą).
- 37 Be to, atrodo, kad privalomą specifikacijose išvardytų kriterijų pobūdį patvirtina jų 1 straipsnio 1 dalis, kurioje nustatyta, kad „šiose specifikacijose nustatytos tiesioginio akcijų, sudarančių [TAP SGPS] acinį kapitalą, pardavimo, numatyto vykdyti pagal netiesioginio [TAP SA] akcinio kapitalo reprivatizavimo procedūrą, sąlygos“.
- 38 Sunku užginčyti tai, kad šie kriterijai privalomai taikomi atitinkamos akcijų dalies pirkėjui, nes jie iš esmės lemia tai, kad kiekvienas reprivatizavimo procedūroje dalyvaujantis subjektas turės įsipareigoti, kai tik pateiks savo pirkimo pasiūlymą, vykdyti visus reikalavimus, išplaukiančius pagal šiuos kriterijus.
- 39 Be to, iš Teisingumo Teismo turimos bylos medžiagos matyti, kad atrinkus pirkėją, kuriam nuspręsta parduoti minėtą akcijų dalį, buvo sudaryti susitarimai, pagal kuriuos jis įsipareigojo vykdyti šiuos reikalavimus.

- 40 Reikia taip pat pažymėti, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas prašo Teisingumo Teismo išnagrinėti specifikacijose numatytą reikalavimą išsaugoti atitinkamoje valstybėje narėje buveinę ir administracijos centrą, atsižvelgiant į SESV nuostatas dėl įsisteigimo laisvės, ir specifikacijose numatytus reikalavimus vykdyti pareigas teikti viešąsias paslaugas, taip pat išlaikyti ir plėtoti dabartinį nacionalinį veiklos centrą (anglų k. *hub*), atsižvelgiant į SESV nuostatas dėl laisvės teikti paslaugas.
- 41 Šie įvairūs reikalavimai taikomi subjektams, siekiantiems, kad jie būtų atrinkti kaip galintys įsigyti akcijų dalį, dėl kurios vykdoma nagrinėjama reprivatizavimo procedūra, ir norintiems dėl to įsisteigti Portugalijoje. Taigi šie reikalavimai visų pirma turi poveikį dalyvio įsisteigimo laisvei, nors ir daro netiesioginę įtaką TAP teikiamoms paslaugoms.
- 42 Be to, tie patys reikalavimai turi būti nagrinėjami atsižvelgiant vien į įsisteigimo laisvę, o ne į laisvą kapitalo judėjimą.
- 43 Iš tikrųjų pagal suformuotą Teisingumo Teismo jurisprudenciją į įsisteigimo laisvės taikymo sritį patenka nacionalinės teisės aktai, kurie taikomi tik tokiam dalyvavimui valdant kapitalą, kuris leidžia daryti aiškia įtaką bendrovės sprendimams ir nulemti jos veiklą (2000 m. balandžio 13 d. Sprendimo *Baars*, C-251/98, EU:C:2000:205, 22 punktą ir 2015 m. birželio 10 d. Sprendimo X, C-686/13, EU:C:2015:375, 18 punktą).
- 44 Nagrinėjamu atveju 61 % TAP SGPS akcijų dalies įsigijimo pasinaudojus pagrindinėje byloje nagrinėjama reprivatizavimo procedūra lyg ir pakanka, kad tą dalį įsigijęs akcininkas galėtų daryti aiškia įtaką valdant ir kontroliuojant šią įmonę, taigi ir jos patronuojamąją bendrovę TAP. Atrodo, kad tai nepasikeitė ir iš naujo perleidus TAP SGPS akcijų dalis, kai minėta 61 % akcijų dalis sumažinta iki 45 %, nes Portugalijos valstybė perpirko akcijas, būtinas, kad jai priklausanti akcijų dalis padidėtų nuo 34 % iki 50 %.
- 45 Galiausiai, kalbant apie SESV 345 straipsnio, kurį nurodė *Parública* ir Italijos vyriausybė savo Teisingumo Teismui pateiktose rašytinėse pastabose, svarbą, reikia pažymėti, jog tiesa, kad specifikacijose įtvirtinti reikalavimai, kiek jie taikomi valstybei narei visiškai priklausiančios valstybės įmonės reprivatizavimo procedūrai, patenka į šios nuostatos taikymo sritį.
- 46 Vis dėlto pagal suformuotą Teisingumo Teismo jurisprudenciją SESV 345 straipsnis nelemia, kad valstybių narių nuosavybės sistemoms netaikomos pagrindinės SESV nuostatos, visų pirma dėl nediskriminavimo, įsisteigimo laisvės ir laisvo kapitalo judėjimo (2013 m. spalio 22 d. Sprendimo *Essent ir kt.*, C-105/12–C-107/12, EU:C:2013:677, 36 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija).

Dėl įsisteigimo laisvės ribojimų buvimo

- 47 Kalbant visų pirma apie reikalavimą, kad pirkėjas turi vykdyti pagrindinėje byloje nagrinėjamas pareigas teikti viešąsias paslaugas, reikia priminti, kad, kaip matyti iš specifikacijų 5 straipsnio d punkto, šis reikalavimas susijęs su „[p]ajėgumu užtikrinti, kad punktualiai ir tinkamai būtų vykdomos pareigos teikti viešąsias paslaugas, kurios tektų TAP, įskaitant pareigas, jei reikia, susijusias su skrydžių tarp pagrindinių nacionalinių oro uostų ir autonominių regionų maršrutais, taip pat pareigas išsaugoti ir gerinti susisiekimą su autonominiais regionais, užsienio šalimis, kuriose gyvena portugalų diaspora, ir šalimis bei regionais, kuriuose kalbama portugaliskai arba portugalų kalba yra oficialioji kalba“.
- 48 Tokiomis aplinkybėmis neginčytina, kad, kiek tai susiję su reguliariaisiais skrydžiais tarp Portugalijos ir jos autonominių regionų, kaip antai ypač atokių Azorų salų ar Madeiros salos regionų, ši valstybė narė tais maršrutais skraidinantiesiems vežėjams praeityje buvo nustačiusi pareigas teikti viešąsias paslaugas, apie kurias, kaip numatyta Reglamento Nr. 1008/2008 16 straipsnio 4 dalyje, buvo skelbta *Europos*

Sąjungos Oficialiajame leidinyje. Galiausiai iš Teisingumo Teismo turimos bylos medžiagos matyti, kad nebuvo ginčyta šių pareigų atitiktis šio reglamento 16 ir 17 straipsniuose įtvirtintiems esminiams ir procedūriniais reikalavimams.

- 49 Pagal suformuotą Teisingumo Teismo praktiką bet kokia nacionalinė priemonė, priklausanti Sąjungos lygiu išsamiai suderintai sričiai, turi būti vertinama atsižvelgiant į šios suderinimo priemonės, o ne į pirminės teisės nuostatas (2015 m. lapkričio 17 d. Sprendimo *RegioPost*, C-115/14, EU:C:2015:760, 57 punktą ir 2017 m. rugsėjo 7 d. Sprendimo *Eqiom ir Enka*, C-6/16, EU:C:2017:641, 15 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 50 Šiuo klausimu reikia konstatuoti, kad, kiek tai susiję su pareigomis teikti viešąsias paslaugas oro transporto paslaugų sektoriuje, Reglamento Nr. 1008/2008 16–18 straipsniuose, siejamuose su šio reglamento 12 konstatuojamąja dalimi, kiek juose įtvirtintos esminės ir procedūrinės sąlygos, kurios turi būti įvykdytos, kad būtų galima nustatyti pareigas teikti viešąsias paslaugas, ir kiek juose numatyta, be kita ko, šių jau nustatytų pareigų peržiūros procedūra, įtvirtintas išsamus suderinimas.
- 51 Konkrečiai iš šio reglamento 16 straipsnio 1 dalies matyti, kad valstybė narė gali nustatyti pareigą teikti viešąsias paslaugas tik tam tikriems oro maršrutams Sąjungos viduje, būtent maršrutams pirmyn-atgal iš Sąjungos oro uosto į oro uostą, aptarnaujantį jos teritorijoje esantį atokų regioną.
- 52 Tuo remiantis darytina išvada, kad specifikacijų 5 straipsnio d punkte tik reikalaujama, kad naujas akcininkas, atrinktas įvykdžius pagrindinėje byloje nagrinėjamą reprivatizavimo procedūrą, vykdytų pareigas teikti viešąsias paslaugas, kurios galėtų būti nustatytos TAP, paisant Reglamento Nr. 1008/2008 16 ir 17 straipsniuose nustatytų esminių ir procedūrinių reikalavimų, todėl ši nacionalinė priemonė atitinka Sąjungos teisę ir jos nebūtina vertinti atsižvelgiant į pirminę teisę, ypač į įsisteigimo laisvę.
- 53 Be to, kiek tai susiję su akcijų dalies, dėl kurios vykdyta pagrindinėje byloje nagrinėjama reprivatizavimo procedūra, pirkėjui pagal specifikacijų 5 straipsnio c ir e punktus kylančiomis pareigomis išlaikyti buveinę ir administracijos centrą Portugalijoje, taip pat išlaikyti ir plėtoti dabartinį nacionalinį veiklos centrą (anglų k. *hub*), reikia konstatuoti, kad šios priemonės nepatenka į Reglamentu Nr. 1008/2008 suderintą sritį, todėl jos turi būti vertinamos atsižvelgiant į Sąjungos pirminę teisę, konkrečiai – į įsisteigimo laisvę.
- 54 Šiuo klausimu reikia priminti, kad pagal suformuotą jurisprudenciją „įsisteigimo laisvės apribojimais“, kaip jie suprantami pagal SESV 49 straipsnį, laikomos visos priemonės, dėl kurių naudotis šia laisve draudžiama, sunku ar ne taip patrauklu (žr., be kita ko, 2017 m. spalio 25 d. Sprendimo *Polbud – Wykonawstwo*, C-106/16, EU:C:2017:804, 46 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).
- 55 Reikia konstatuoti, kad du pagrindinėje byloje nagrinėjami reikalavimai, numatyti specifikacijų 5 straipsnio c ir e punktuose, yra įsisteigimo laisvės apribojimai, nes dėl jų sunku ir ne taip patrauklu naudotis šia laisve.
- 56 Iš tikrųjų šiais reikalavimais siekiama ateityje sutrukdyti tam, kad, pasibaigus reprivatizavimo procedūrai ir dėl to pasikeitus akcininkų sudėčiai, TAP SGPS organai priimtų tam tikrus sprendimus, pavyzdžiui, perkelti atitinkamos įmonės pagrindinę buveinę ar veiklos centrą (anglų k. *hub*) iš Portugalijos, net jei tokie sprendimai galėtų atitikti šios bendrovės ekonominius interesus.
- 57 Taigi dėl minėtų reikalavimų apribojama akcijų, sudarančių iki 61 % TAP SGPS akcinio kapitalo, dalies pirkėjo laisvė priimti sprendimus, kurią įprastai turi šios bendrovės organai; tokie ribojimai panašūs į tuos, kurių galėtų atsirasti valstybei narei įgyvendinant prerogatyvas, susijusias su specialias teises jai suteikiančiomis akcijomis, vadinamosiomis „golden shares“, kuriomis siekiama apsaugoti bendruosius interesus (pagal analogiją žr. 2006 m. rugsėjo 28 d. Sprendimo *Komisija / Nyderlandai*, C-282/04 ir C-283/04, EU:C:2006:608, 30 punktą).

- 58 Konkrečiai dėl specifikacijų 5 straipsnio c punkte numatyto reikalavimo užtikrinti, kad grupės TAP buveinė ir administracijos centras liks Portugalijoje, reikia pažymėti, kad jo ribojamasis pobūdis negali, priešingai, nei teigia *Parpública* ir Portugalijos vyriausybė, būti paneigtas remiantis 2010 m. gruodžio 22 d. Sprendimu *Yellow Cab Verkehrsbetrieb* (C-338/09, EU:C:2010:814).
- 59 Tame sprendime Teisingumo Teismas nusprendė, kad reikalavimas leidimo prašantiems ūkio subjektams turėti buveinę ar padalinį atitinkamos valstybės teritorijoje tam, kad jiems būtų suteiktas leidimas pagal koncesiją vežti keleivius reguliarium autobuso maršrutu, neprieštarauja Sąjungos teisės normoms, jei šis reikalavimas taikomas jau suteikus leidimą vežti, tačiau verslininkui dar nepradėjus vežti minėtu maršrutu.
- 60 Šiuo klausimu Teisingumo Teismas, be kita ko, nurodė, kad nagrinėjamas reikalavimas logiškai savaime negali kliudyti arba riboti įsisteigimo laisvės, nes jis nė kiek neriboja kitose valstybėse narėse įsteigtų ūkio subjektų laisvės steigti šioje teritorijoje atstovybes arba padalinius (2010 m. gruodžio 22 d. Sprendimo *Yellow Cab Verkehrsbetrieb*, C-338/09, EU:C:2010:814, 34 punktas).
- 61 Vis dėlto reikia konstatuoti, kad toks reikalavimas iš esmės skiriasi nuo pagrindinėje byloje nagrinėjamo reikalavimo išlaikyti Portugalijoje grupės TAP buveinę ir administracijos centrą, t. y. pagrindinę šią grupę sudarančių bendrovių verslo vietą. Šis laiko atžvilgiu neribotas reikalavimas reiškia ne reikalavimą įsteigti naują antrinę verslo vietą, bet išlaikyti atitinkamos valstybės narės teritorijoje šių bendrovių pagrindinę verslo vietą.
- 62 Pagal SESV 49 ir 54 straipsnius toks reikalavimas išlaikyti pagrindinę verslo vietą atitinkamos valstybės narės teritorijoje yra bendrovės, įsteigtos paisant valstybės narės, šiuo atveju Portugalijos, teisės aktų, įsisteigimo laisvės apribojimas. Ši laisvė apima teisę perkelti bendrovės pagrindinę verslo vietą į kitą valstybę narę, o tai reiškia, kad, jei dėl šio perkėlimo bendrovė pertvarkoma į bendrovę pagal tos kitos valstybės narės teisę ir ji praranda savo pirminę nacionalinę priklausomybę, tas perkėlimas turi atitikti įsisteigimo sąlygas, nustatytas valstybėje narėje, į kurią bendrovė perkeliama (šiuo klausimu žr. 2017 m. spalio 25 d. Sprendimo *Polbud – Wykonawstwo*, C-106/16, EU:C:2017:804, 33–35 punktus).

Dėl galimo įsisteigimo laisvės apribojimų pateisinimo

- 63 Toliau kyla klausimas, ar specifikacijų 5 straipsnio c ir e punktuose numatyti reikalavimai – atitinkamai – išlaikyti TAP buveinę ir administracijos centrą Portugalijoje, taip pat išlaikyti ir plėtoti dabartinę nacionalinę veiklos centrą (anglų k. *hub*), dėl kurių konstatuota, kad jie yra akcijų, dėl kurių vykdyta pagrindinėje byloje nagrinėjama reprivatizavimo procedūra, pirkėjo įsisteigimo laisvės apribojimai, gali būti pateisinami privalomuoju bendrojo intereso pagrindu, o tai reikštų, kad jie turi būti tinkami nagrinėjamu atveju siekiamam tikslui pasiekti ir neviršyti to, kas būtina jam pasiekti (šiuo klausimu, be kita ko, žr. 2017 m. spalio 25 d. Sprendimo *Polbud – Wykonawstwo*, C-106/16, EU:C:2017:804, 52 punktą).
- 64 Šiuo atveju visų pirma reikia atmesti Nyderlandų vyriausybės argumentą, kad reikalavimą išlaikyti TAP buveinę ir administracijos centrą Portugalijoje galima pateisinti tikslu kontroliuoti, ar laikomasi specifikacijų 5 straipsnio d punkte numatyto reikalavimo užtikrinti, kad bus laikomasi įpareigojimo, susijusio su pareigomis teikti viešąsias paslaugas.
- 65 Iš tikrųjų, kaip nurodė generalinis advokatas savo išvados 85 punkte, siekiant užtikrinti tokią kontrolę, galima būtų numatyti mažiau įsisteigimo laisvę ribojančias priemones, kaip antai reikalavimą turėti antrinę verslo vietą. Be to, reikalavimas, kad kiekviena oro transporto bendrovė išlaikytų savo pagrindinę verslo vietą valstybėje narėje, motyvuojant vien tuo, kad ji skraidina maršrutu iš šios valstybės narės teritorijos ir į ją ir jis susijęs su viešąja paslauga, būtų akivaizdžiai neproporcingas.

- 66 Antra, dėl privalomųjų bendrojo intereso pagrindų, kurie galėtų būti tinkami siekiant pateisinti specifikacijų 5 straipsnio c ir e punktuose numatytas ribojamąsias priemones, nurodymo reikia pažymėti, kad iš Dekreto-įstatymo Nr. 181-A/2014 preambulės matyti, jog specifikacijose turi būti atsižvelgta į tai, kad TAP yra „įmonė, kuri labai susijusi su šalimi, taigi tą ryšį reikia išsaugoti ir dėl to svarbu, kad ši įmonė ir toliau išliktų kaip „bendrovė su valstybės vėliava“; ir kad specifikacijose turi būti užtikrinta, jog TAP reprivatizavimo procedūra būtų paisoma, be kita ko, to, kad „nacionalinis veiklos centras“ yra strategiškai svarbus kaip esminė grandinės dalis palaikant santykius su Europa, Afrika ir Lotynų Amerika ir jame teikiamos TAP oro transporto paslaugos yra ypač svarbus elementas“, atsižvelgiant taip pat į „vidaus maršrutų, užtikrinančių ryšį tarp žemyninės teritorijos dalies ir salų, kurie gyvybiškai svarbūs skatinant teritorinę ir socialinę sanglaudą bei ekonominę plėtrą, svarbą“.
- 67 Šie bendri tikslai pakartoti specifikacijų 5 straipsnio c punkte, kiek jame nurodomas „tinkamo ir nuoseklaus strateginio projekto pateikimas ir jo įgyvendinimo garantija, siekiant išsaugoti ir skatinti TAP augimą, paisant vyriausybės nustatytų reprivatizavimo procedūros tikslų, skatinimas stiprinti šios bendrovės, kaip oro vežėjo, konkurencinę padėtį pasaulio mastu esamose ir naujose rinkose, TAP grupės vientisumo, įmonės identiteto ir šios grupės savarankiškumo išsaugojimas, visų pirma išlaikant TAP prekių ženklą, jį toliau siejant su Portugalija ir užtikrinant, kad TAP grupės buveinė bei administracijos centras liktų Portugalijoje, taip pat indėlis siekiant išsaugoti ir plėtoti TAP grupės eksploatacines ir komercines funkcijas, jos žmoniškųjų išteklių vertės didinimas ir šių išteklių plėtra“.
- 68 Tie patys tikslai matyti ir iš specifikacijų 5 straipsnio e punkto, kuriame nurodytas „[i]našas užtikrinant nacionalinės ekonomikos augimą, taip pat išlaikant ir plėtojant dabartinį nacionalinį veiklos centrą (anglų k. *hub*) kaip strategiškai labai svarbią platformą palaikant ryšius su Europa, Afrika ir Lotynų Amerika“.
- 69 Šiomis aplinkybėmis taip pat svarbus specifikacijų 5 straipsnio d punktas, kuriame nurodomi „skrydžių tarp pagrindinių nacionalinių oro uostų ir autonominių regionų maršrutai, taip pat išpareigojimai išsaugoti ir gerinti susisiekimą su autonominiais regionais, užsienio šalimis, kuriose gyvena portugalų diaspora, ir šalimis bei regionais, kuriuose kalbama portugaliskai arba portugalų kalba yra oficialioji kalba“.
- 70 Šiuo klausimu reikia priminti, kad, kiek tai susiję su specifikacijos 5 straipsnio c ir e punktuose nurodytais tikslais, kaip antai TAP augimo išsaugojimu ir jo skatinimu, šios bendrovės ekonominės padėties sustiprinimu, indėliu išlaikant ir plėtojant grupės TAP eksploatacines ir komercines funkcijas, taip pat gerinant nacionalinę ekonominę padėtį, reikia pažymėti, kad pagal suformuotą jurisprudenciją vien ekonominio pobūdžio motyvai, susiję su valstybės ekonomikos skatinimu arba jos geru veikimu, negali pateisinti pagal Sutartį draudžiamų pagrindinių laisvių kliūčių (žr., be kita ko, 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *AGET Iraklis*, C-201/15, EU:C:2016:972, 72 punktą).
- 71 Vis dėlto, kaip iš esmės nurodė *Parpública* ir Portugalijos vyriausybė, specifikacijų 5 straipsnio c ir e punktai, sietini su jų 5 straipsnio d punktu ir Dekreto-įstatymo Nr. 181-A/2014 preambule, kiek jais siekiama užtikrinti tolesnį TAP maršrutų eksploatavimą ir sustiprinti maršrutus, kuriais skraidinama į trečiąsias šalis, su kuriomis Portugalijos Respublika palaiko ypatingus istorinius, kultūrinius ar socialinius ryšius ar kuriose portugalų kalba yra oficialioji kalba ar viena iš oficialiųjų kalbų, kaip antai Angolos Respublika, Mozambiko Respublika ar Brazilijos Federacinė Respublika, susiję su privalomuoju bendrojo intereso pagrindu, galinčiu pateisinti įsisteigimo laisvės kliūtį.
- 72 Šiuo klausimu reikia priminti, kad visuotinės svarbos paslaugos užtikrinimas gali būti privalomasis bendrojo intereso pagrindas, galintis pateisinti vienos iš Sutartyse garantuojamų pagrindinių laisvių kliūtį (pagal analogiją žr. 2006 m. rugsėjo 28 d. Sprendimo *Komisija / Nyderlandai*, C-282/04 ir C-283/04, EU:C:2006:608, 38 punktą).

- 73 Tuo remiantis darytina išvada, kad privalomasis bendrojo intereso pagrindas, tinkamas siekiant pateisinti specifikacijų 5 straipsnio c ir e punktuose numatytas ribojamąsias priemones, yra tas, kuriuo siekiama užtikrinti, kad bus teikiama visuotinės svarbos paslauga, garantuojanti pakankamai reguliarių skrydžių į portugališkai kalbančias trečiąsias šalis, su kuriomis Portugalija palaiko ypatingus istorinius, kultūrinius ir socialinius ryšius.
- 74 Trečia, dėl klausimo, ar specifikacijų 5 straipsnio c punkte numatytas reikalavimas išlaikyti TAP buveinę Portugalijoje gali būti pateisintas, reikia konstatuoti, kaip tai nurodė ir generalinis advokatas savo išvados 89 punkte, kad šis reikalavimas yra proporcingas, atsižvelgiant į minėtą privalomąjį bendrojo intereso pagrindą.
- 75 Iš tikrųjų iš Teisingumo Teismo turimos bylos medžiagos matyti – o prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi tai patikrinti – kad sudaryti Portugalijos ir kai kurių trečiųjų valstybių, tarp kurių yra būtent portugališkai kalbančios šalys, su kuriomis Portugalija palaiko ypatingus istorinius, kultūrinius, socialinius ryšius, kaip antai Angolos Respublika, Mozambiko Respublika ar Brazilijos Federacinė Respublika, susitarimai; juose skrydžių teisės, kuriomis naudojasi TAP, vykdydama skrydžius į šias šalis, siejamos su TAP pagrindinės verslo vietos išlaikymu Portugalijoje.
- 76 Iš šių dvišalių susitarimų taip pat matyti, kad – o tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas – TAP prarastų savo skrydžių maršrutais iš šių trečiųjų šalių ir į jas teises, jeigu perkeltų savo pagrindinę verslo vietą iš Portugalijos. Vadinasi, toks reikalavimas, koks numatytas specifikacijos 5 straipsnio c punkte, išlaikyti TAP pagrindinę verslo vietą šioje valstybėje narėje, yra tinkama priemonė, kad būtų tenkinamas privalomasis bendrojo intereso pagrindas, kuriuo siekiama užtikrinti, kad bus pakankamai reguliarių skrydžių į atitinkamas portugališkai kalbančias šalis, su kuriomis Portugalija palaiko ypatingus istorinius, kultūrinius, socialinius ryšius, ir iš jų.
- 77 Šiuo reikalavimu, be kita ko, neviršijama tai, kas būtina atsižvelgiant į minėtą privalomąjį bendrojo intereso pagrindą, nes TAP pagrindinę verslo vietą perkėlus iš Portugalijos, remiantis Reglamento Nr. 1008/2008 8 straipsnio 1 dalimi, siejama su šio reglamento 4 straipsnio a punktu, Portugalijos kompetentingos institucijos TAP išduota licencija oro susisiekimui vykdyti ir oro vežėjo pažymėjimas (OVP) taptų negaliojančiais, ir taip būtų sudaroma kliūčių teikti bet kokias reguliarias oro susisiekimo paslaugas, tarp jų vykdyti skrydžius į atitinkamas portugališkai kalbančias trečiąsias šalis, turint omenyje, kad jos sudaro esminę TAP veiklos dalį.
- 78 Be to, minėto reikalavimo proporcingumą atsižvelgiant į šio sprendimo 73 punkte nurodytą privalomąjį bendrojo intereso pagrindą patvirtina ta aplinkybė, kad pagal jį nedraudžiama TAP steigti antrines verslo vietas, kaip antai filialus ar patronuojamąsias bendroves, ne Portugalijoje.
- 79 Ketvirta, kyla klausimas, ar specifikacijų 5 straipsnio e punkte numatytas reikalavimas išlaikyti ir plėtoti dabartinį nacionalinį veiklos centrą (anglų k. *hub*) pateisinamas atsižvelgiant į tikslą užtikrinti visuotinės svarbos paslaugą, kad būtų garantuojama pakankamai reguliarių skrydžių į atitinkamas portugališkai kalbančias šalis, su kuriomis Portugalija palaiko ypatingus istorinius, kultūrinius, socialinius ryšius, ir iš jų.
- 80 Šiuo klausimu nebuvo įrodyta, kad būtina išlaikyti dabartinio nacionalinio veiklos centro (anglų k. *hub*) oro susisiekimo paslaugų organizacinį modelį tam, kad būtų pasiektas oro susisiekimo su atitinkamomis trečiosiomis portugališkai kalbančiomis šalimis tikslas. Iš pirmo žvilgsnio negalima atmesti galimybės, kad šį tikslą galima pasiekti naudojant ir kitą organizacinį modelį.
- 81 Bet kuriuo atveju, nors, atrodo, nereikėtų atmesti ir galimybės, jog dabartinio nacionalinio veiklos centro (anglų k. *hub*) modelis gali būti veiksminga priemonė šiam tikslui pasiekti, reikia konstatuoti, kad šis modelis taikomas visiems oro maršrutams, o ne tik tiems, kuriais skraidoma iš atitinkamų portugališkai kalbančių šalių trečiųjų šalių ir į jas.

- 82 Tuo remiantis darytina išvada, kad reikalavimas išlaikyti ir plėtoti dabartinį nacionalinį veiklos centrą (anglų k. *hub*) viršija tai, kas būtina tam, kad būtų pasiektas numatomas susisiektis su šiomis trečiosiomis šalimis tikslas.
- 83 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į pirmąjį, antrąjį ir trečiąjį klausimus reikia atsakyti, kad SESV 49 straipsnis turi būti aiškinamas taip, jog pagal jį nedraudžiama, kad specifikacijose, kuriose nustatytos oro transporto bendrovės reprivatizavimo procedūros sąlygos, būtų numatytas:
- akcijų, dėl kurių taikoma ši reprivatizavimo procedūra, pirkėjui taikomas reikalavimas būti pajėgiam užtikrinti, kad bus vykdomos šiai oro transporto bendrovei tenkančios pareigos teikti viešąsias paslaugas, ir
 - šiam pirkėjui taikomas reikalavimas išlaikyti šios oro transporto bendrovės buveinę ir administracijos centrą atitinkamoje valstybėje narėje, nes, tos bendrovės pagrindinę verslo vietą perkėlus iš šios valstybės narės, ji prarastų skrydžių teises, kurias jai suteikia dvišaliai tos valstybės narės ir trečiosios valstybės, su kuria ji palaiko ypatingus istorinius, kultūrinius ir socialinius ryšius, susitarimai, o tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

SESV 49 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį draudžiama specifikacijose įtvirtinti akcijų pirkėjui reikalavimą užtikrinti, kad bus išlaikytas ir plėtojamas dabartinis nacionalinis veiklos centras (anglų k. *hub*).

Dėl bylinėjimosi išlaidų

- 84 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (antroji kolegija) nusprendžia:

- 1. 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje turi būti aiškinama taip, kad ji nėra svarbi nagrinėjant, ar Sąjungos teisė atitinka tam tikri reikalavimai, susiję su oro transporto bendrovės vykdoma veikla, nustatyti kvalifikuotosios šios bendrovės akcijų paketo dalies pirkėjui, ypač reikalavimas jam vykdyti pareigas teikti viešąsias paslaugas ir išlaikyti bei plėtoti dabartinį šios bendrovės nacionalinį veiklos centrą (anglų k. *hub*).**
- 2. SESV 49 straipsnis turi būti aiškinamas taip, jog pagal jį nedraudžiama, kad specifikacijose, kuriose nustatytos oro transporto bendrovės reprivatizavimo procedūros sąlygos, būtų numatytas:**
 - akcijų, dėl kurių taikoma ši reprivatizavimo procedūra, pirkėjui taikomas reikalavimas būti pajėgiam užtikrinti, kad bus vykdomos šiai oro transporto bendrovei tenkančios pareigos teikti viešąsias paslaugas, ir
 - šiam pirkėjui taikomas reikalavimas išlaikyti šios oro transporto bendrovės buveinę ir administracijos centrą atitinkamoje valstybėje narėje, nes, tos bendrovės pagrindinę verslo vietą perkėlus iš šios valstybės narės, ji prarastų skrydžių teises, kurias jai suteikia dvišaliai tos valstybės narės ir trečiosios valstybės, su kuria ji palaiko ypatingus istorinius, kultūrinius ir socialinius ryšius, susitarimai, o tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

SESV 49 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį draudžiama specifikacijose įtvirtinti akcijų pirkėjui reikalavimą užtikrinti, kad bus išlaikytas ir plėtojamas dabartinis nacionalinis veiklos centras (anglų k. *hub*).

Parašai.